# Hyvin- ja pahoinvoinnin maantiede kestävyysmurroksen aikakaudella

Mikko Weckroth

FT,

Erikoistutkija, Luonnonvarakeskus (LUKE)

Hyvinvointimaantieteen dosentti, Itä-Suomen Yliopisto (UEF)

Vieraileva tutkija, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL)

# Sisällys

Johdanto ..... 3

Hyvin- ja pahoinvoinnin määrittelemisestä ja osatekijöistä ..... 3

Hyvin- ja pahoinvoinnin kehityskulkuja ja tilannekuva - maantieteen näkökulma ..... 6

Tulevaisuuskysymyksiä - oikeudenmukainen kestävyysmurros ja hyvin- ja pahoinvoinnin uusjako? ..... 8

Toimenpide ehdotuksia ..... 9

Hyvinvoinnin käsitteen päivittäminen ja ajankohtaisten mittareiden käyttöönotto ..... 9

Aluepolitiikan kunnianpalautus ja uudelleen resursointi ..... 9

Lopuksi ..... 10

## Johdanto

Hyvinvointi on käsitteenä joko julkilausuttua tai rivien välistä luettavissa kaiken poliittisen puheen ja toiminnan taustalla. Edustuksellisessa demokratioissa kaikki hallinnan tason hakevat politiikkatoimiensa legitimiteettiä eli oikeutettavuutta hyvinvoinnin käsitteen kautta. Tosin sanoen poliittiset toimet ja ohjelmat pyritään oikeuttamaan hyvinvoinnin lisäämisellä ja pahoinvoinnin poistamisella tai ainakin sen vähentämisellä. Ottaen huomioon hyvinvoinnin sisällöllisen moniulotteisuuden, arvosidonnaisuuden ja siten poliittisuuden, on sen käyttö julkisessa ja poliittisessa keskustelussa siten varsin laveaa ja epämääräistä. Käsitteen monitulkinnaisuudella on toki poliittisessa puheessa oma tarkoituksensa ja käyttöarvonsa.

Yhteiskuntatieteellisen tutkimus sen sijaan pyrkii ainakin periaatteessa käsitteelliseen täsmällisyyteen eli sanojen mahdollisimman laajalti jaettuun yhteiseen merkitykseen. Tämä käsitteellinen tarkkuus mahdollistaa erilaiset analyyttiset erittelyt ja tarkennukset. Siten hyvinvoinnin käsitettä ja mittaamista käsittelevän akateemisesta näkökulmasta hyvinvointipuheesta ja -politiikasta voidaan nostaa esille keskeisiä tarkentavia kysymyksiä. Ensinnäkin minkälaista hyvinvointia (objektiivista eli taloudellis-materiaalista vai psykologista eli koettua hyvinvointia) poliittisilla toimilla tai ohjelmilla pyritään edistämään. Toisaalta puhutaanko vain keskiarvosta vai tunnustetaanko se että hyvin- ja pahoinvointi jakautuvat väistämättä eri väestöryhmien välille. Kolmanneksi tunnustetaanko ja tunnistetaanko se tosiasia, että kaikki sektoripolitiikka (mm. työllisyys ja terveys) kohdentuu eri aluille eri tavoin esimerkiksi kaupunki- ja maaseutujen välille.

Käsittelen tässä tekstissä näitä kysymyksiä erityisesti objektiivisen ja subjektiivisien hyvinvoinnin ja niiden alueellisen sekä sosioekonomisen erojen suhteen. Kirjoitus rakentuu seuraavasti. Ensin avaan objektiivisen ja subjektiivisen hyvinvoinnin tutkimuskirjallisuutta yhteiskuntatasolla ja erityisesti Suomen osalta. Seuraava kappale luo katsauksen eri hyvinvointiulottuvuuksien maan sisäiseen vaihteluun kiinnittäen huomiota koetun hyvinvoinnin kaupunki-maaseutu eroihin ja toisaalta niin sanottuun ”alueiden kostoon” jossa poliittinen tyytymättömyys ja osattomuus – ja pahoinvointi – on suurta maaseudulla ja harvaan asutuilla alueilla. Tämän jälkeen seuraava kappale kytkee keskustelun oikeudenmukaisen kestävyysmurroksen kontekstiin, joka toteutuessaan voi joko lisätä tai kaventaa alueiden ja ihmisryhmien välisiä hyvinvointieroja. Yhteenvetoa edeltävä kappale tiivistää käsitellyt osa-alueet toimintasuosituksiksi.

## Hyvin- ja pahoinvoinnin määrittelemisestä ja osatekijöistä

Hyvinvointitutkimuksessa keskeinen jako voidaan tehdä subjektiivisen ja objektiivisen hyvinvoinnin välillä. Objektiivisen hyvinvointi perustuu asiantuntijoiden, virkamiesten tai tutkijoiden ulkopuoliseen näkemykseen tekijöistä, joiden ajatellaan heijastavan yksilöiden tai kansakuntien hyvinvointia. Yksilötasolla näitä ovat esimerkiksi väestön tulotaso, sairastavuus tai erilaiset määritelmät köyhyydestä tai sen uhasta ja väestötasolla taas esimerkiksi työttömyysprosentti tai kansatalouden osalta kaikkein vakiintunein hyvinvoinnin mittari bruttokansantuote. Subjektiivinen hyvinvointi taas viittaa kaikkiin niihin aineistoihin, jotka perustuvat yksilöiden ja kansalaisten itse arvioimaan hyvinvointinsa ta-

son tai muotoon. Viime vuosikymmeninä systemaattisesti ja edustaviin otoksiin perustuviin aineistojen saatavuus on lisääntynyt voimakkaasti. Koetun hyvinvoinnin osatekijöistä on siten tutkimuksessa laajalti jaettu ymmärrys. Onnellisuus ja elämään tyytyväisyys rakentuu materiaalisen niukkuuden puutteesta eli riittävästä toimeentulosta mutta myös mm. merkityksellisyyden kokemuksesta, luottamuksesta ihmisiin ja instituutioihin ja positiivisesta tulevaisuususkosta. Euroopassa koetun hyvinvoinnin tärkein tietovaranto on European Social Survey (ESS) joka on kahden vuoden välein toteutettava asenne, arvo ja hyvinvointikysely. Suomessa taas merkittävin vastaava tietokanta on vuosittain toteutettava THL:n Finsote aineisto. Lisääntyneestä aineistojen saatavuudesta johtuen subjektiivisen hyvinvointidata käyttö tutkimuksessa ja politiikkaohjauksen välineenä on noussut kansainvälisesti merkittävään rooliin.

Objektiivisen ja subjektiivisen eroa voidaan jäsentää siten että perinteinen yhä julkista keskustelua hallitseva objektiivinen mittaustapa perustuu eli niin sanottua sekundääriseen aineistoon, johon pitää turvautua, kun primääristä eli suoraan hyvinvointia kuvaavaa dataa ei ollut saatavilla. Tämä ei enää ole vuosikymmeniin ollut tilanne vaan aineistoa on saatavilla kansainvälisesti ja Suomessa. Ehkä hiukan paradoksaalisesti Suomi on kansainvälisesti huippuluokkaa laadukkaan aineiston keräämisessä ja saatavuudessa mutta sen hyödyntäminen politiikka ohjauksessa on heikkoa. Kansainvälisesti koetun hyvinvoinnin mittareita hyödynnetään sen sijaan laajasti. Koetun hyvinvoinnin mittareita hyödyntävät nykyään aktiivisesti monet kansainväliset toimijat kuten esimerkiksi OECD. Myös EU:n ohjelmat ja rahoitusinstrumentit vilisevät nykyään viittauksia elämänlaatuun (quality of life). Iso-Britannian tilastokeskus Office for National Statistics (OSN) on kehittänyt hyvinvointia kuvaavaa mittarin, joka mahdollistaa eri kansanryhmien hyvinvoinnin kehityksen seuraamisen ja erilaisten väestöryhmien koskevien toimenpiteiden hyvinvointivaikutusten arvioimisen. Esimerkiksi pandemia-aikana mittaukset osoittivat Iso Britannian tapauksessa selkeästi hyvinvoinnin laskeneen ja ahdistuksen lisääntyneen ja oletettavasti tulokset koskeva myös Suomea.

Suomi on yleisesti ottaen maailman vauraimpia, vakaimpia ja hyvinvoivimpia maita. Eri mittareita yhdistävä analyysi luo kuitenkin moniulotteisemman kuvan siitä onko hyvinvointi enää viime vuosikymmeninä lisääntynyt. Eri hyvinvointimittareiden ja koetun hyvinvoinnin välinen kvantitatiivinen vertailu viime vuosikymmenien osalta (2002–2016) näyttää että väestön elämään tyytyväisyys on melko vakaalla tasolla kuitenkin siten että työttömien elämään tyytyväisyys on suhteellisesti jonkin verran laskenut. Samaan aikaan BKT on noussut mutta aidon kehityksen mittari GPI on laskenut ja eri väestöryhmien väliset erot ovat hiukan kasvaneet (Kuva 1)

**[kuva 1 tähän]**

Kuva 1. Bruttokansantuotteen ja eri väestöryhmien elämäntyytyväisyyksien indeksilukujen prosentuaalinen kehitys vuosien 2002–2016. Referenssi 2002. Lähde: Lintunen, Jenni (2020) *Hyvinvointimittareiden ja koetun hyvinvoinnin välinen kvantitatiivinen vertailu Suomessa 2002–2016* Pro Gradu tutkimus. Helsingin yliopiston digitaalinen arkisto E-thesis/HELDA

Saman havainnon on tehnyt tilastotieteen dosentti Jukka Hoffren, joka analysoi eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan julkaisussa vuonna 2018 erilaisten hyvinvointi ja kestävyys

mittareiden käyttökelpoisuutta yhteiskunnallisessa päätöksenteossa. Myös Hoffren kiinnittää huomiota talouskasvun, koetun hyvinvoinnin ja ekologisen kestävyyden irtikytkennästä ja esittää että GPI:n säännöllinen laskenta olisi tärkeä seuraava kehittämisaskel, jolla hyvinvointimittareiden päivittämisessä.

Kuitenkaan lukuisista asiantuntijanlausunnoista huolimatta hyvinvoinnin realistisemmassa mittaamisessa ei ole Suomessa vielä siirrytty konkretian tasolle. Lausuntoja ja puheenvuoroja hyvinvointimittareiden modernisoinnisja on jo lukuisia mutta aloitteet hyvinvoinnin tarkemmasta mittaamisesta ole vakiintunut politiikkaohjelmiksi tai edes avauksiksi puoluepolitiikkaan joitain yksittäisiä avauksia lukuun ottamatta. Toisaalta määrittelemätön ja epätäsmällinen hyvinvointipuhe edesauttaa toistensa ohi puhumista ja mahdollistaa tahallisten väärinkäsitysten hyödyntämisen. Olisi toivottavaa, että Suomessa herättäisiin koetun hyvinvoinnin ja onnellisuuden mittaamisen rooliin osana yhteiskunta- ja sosiaalipoliittisena ohjauskeinona sekä laajemmin yhteiskunnallisen kehityksen mittarina. Tämä mahdollistaisi sekä hyvin että pahoinvoinnin muutosten tarkemman ja systemaattisen seurannan.

Edellä esitetyn pohjalta kysymys siitä miksi hyvinvointi ja pahoinvointi lisääntyvät samaan aikaa johtaa tarkennuksiin. Ensinnäkin koetun hyvinvoinnin suhteen ei voida sanoa, että keskimääräinen (väestön keskiarvo) olisi viime vuosikymmeninä noussut. Bruttokansantuote on kasvanut mutta se ei enää heijasta väestön hyvinvointia ja toisaalta se ei ota huomioon ekologista hyvinvointia. On myös huomioitava, että taloudellinen hyvinvointi on noussut eniten huipputuloisilla mutta heidänkään osalta, koetusta hyvinvoinnista ei ole selkää kuvaa. Siten vastaus hyvin ja pahoinvoinnin lisääntymisestä liittyy väistämättä yhteiskunnalliseen eriarvoisuuteen ja polarisaatioon. Toisin sanoen sekä hyvinvointi että pahoinvointi kasaantuvat eri väestöryhmille sosioekonomisen asteikon ääripäissä. Suomessa on pieni ryhmä, joilla menee erittäin hyvin (yhdellä osa alueella eli taloudellisesti) sekä ryhmä, joilla menee (lukuisilla tai kaikilla mittareilla) erittäin huonosti. Polarisaatiota tapahtuu myös sitä kautta, että edellä mainitun ryhmän poliittinen painoarvo ja vaikutusvalta sosiaalipolitiikan sisällössä ja rahoituspohjassa on kasvussa kun taas jälkimmäinen ei ole lainkaan mukana yhteiskunnallisessa päätöksenteossa edes äänestämisen kautta. Tosin sanoen hyvinvointi polarisoituu tavalla, joka ei heijastu taloudellisissa mittareissa kuten esim. GINI indikaattoreissa.

Lopuksi voidaan myös todeta, että suomalaisten hyvinvointia (ml. keskiluokan) heikentää yhteiskunnallista koheesiota ja tulevaisuususkoa ylläpitävien suurten tarinoiden puute ja yleisen epävarmuuden ja elämänkulun ennustettavuuden heikentyminen. Kuten Kantola ja kumppanit ovat kuvanneet markkinoiden avautuminen ja uudet teknologiat luovat uusia mahdollisuuksia mutta lisäävät myös yksilöiden painetta ja vaatimustasoa oman identiteetin ja merkityksellisyyden rakentamiseen. Lisäksi nykyinen taloudellisien kasvun pakkomielle ja innovaatio ja start-up talouden eetos lisää yksilön kokemia paineita omasta yhteiskunnallisen merkityksellisyyden tuottamisesta. Kuten Jouhki ja Oksanen esittävät näistä ristiriidoista kumpuava todellisuuspakoisuuden ja addiktiokäyttäytymisen kytkennät ja siten pahoinvoinnin lisääntyminen edellyttää syvää ja rehellistä yhteiskunnallista keskustelua.

Viimeisenä huomiona hyvin ja pahoinvoinnin osatekijöistä ja tilannekuvasta on syytä nostaa esille yksittäisenä väestöryhmänä nuoret ja opiskelijat. Opiskelijat on väestöryhmä

joka on kärsinyt eniten korona ajasta. Opiskelijoihin myös kulminoituu positiivisten tulevaisuusnäkymien puute ja yksilön vastuulle jäävä hyvinvointi- ja elämänpolitiikka. Työelämän pirstaloituminen ja epävarmuus edelleen heikentävät erityisesti juuri työelämään siirtymässä olevien opiskelijoiden henkistä hyvinvointia ja jaksamista. Jos ajatus siitä, että nuorissa ja koulutuksessa on tulevaisuus, otetaan vakavasti, on tähän asiaan puuttuminen tärkeää. Tähän liittyen julkisuudessa on esitetty tilapäistä toimeentulotuen ja palkkatulon yhteensovittamista etenkin syrjätäytymisuhan alla olevien nuorten osalta.

## Hyvin- ja pahoinvoinnin kehityskulkuja ja tilannekuva - maantieteen näkökulma

Kuten kaikilla yhteiskunnallisilla ilmiöillä ja käsitteillä myös hyvin- ja pahoinvoinnilla on oma maansisäinen alueellinen vaihtelunsa. Jos keskitytään objektiivisiin väestön fyysiseen terveyteen ja sosioekonomisia tekijöihin niin kuva väestön hyvinvoinnin maantieteestä on selkä. Alueelliset terveyserot ovat sitkeässä ja esim. länsirannikolla miehet elävät 3–4 vuotta pitempään kuin Koillis-Suomen miehet. Lisäksi yleisessä sairastavuudessa ja toimintakyvyssä samansuuntaisia maantieteellisiä eroja ja sairastavuus on korkeampaa maaseutumaisilla ja harvaa asutuilla aluilla. Alueiden väliset terveyserot johtuvat osittain väestön sosioekonomisen rakenteen eroista.

Jos sen sijaan katsotaan koettua hyvinvointia ja yleistä elämään tyytyväisyyttä kuva hyvinvoinnin maantieteestä kääntyy peilikuvaksi. Lukuisat laajoihin aineistoin perustuvat tutkimuksen sekä suomessa että muissa länsimaissa näyttävät, että koettu hyvinvointi on isoissa kaupunkikeskuksissa muita alueita alhaisemmalla tasolla. Tuore THL:n Finnsote aineistolla toteutettu postinumerotason tutkimus Suomesta kertoo että negatiivinen vaikutus keskittyy nimenomaan sisempään kaupunkialueeseen ja selittyy osin niiden alhaisemmalla psykologisella hyvinvoinnilla (hermostuneisuus, masennus ja yksinäisyys). Kaupunkien keskimääräistä alhaisemmalla koetulla hyvinvoinnista vallitsee alan tutkijoiden keskuudessa vahva konsensus mutta kuitenkaan asuinpaikan ja hyvinvoinnin välisen yhteyden kausaliteetista eli syy ja seuraussuhteesta ei ole selvyyttä ja asiasta tarvitaan lisää tutkimusta. Joka tapauksessa jo nykyinen havainto koetun hyvinvoinnin kaupuki-maaseutu eroista kyseenalaistaa kaupungistumisen esittämisen prosessina, joka välttämättä johtaa korkeampaan elämänlaatuun. Siten viime vuosina aikoina lisääntynyt kiinnostus maaseutumaiseen elinympäristöön myös tietotyön tekijöiden keskuudessa liittyy voi liittyä laajemmin talouden ja myös hyvinvoinnin maantieteen uudelleen jakautumiseen.

Kyselyaineistoihin perustuvan tutkimuksen lisäksi hyvinvointimaantieteellisen tutkimuksen mielenkiinto keskittyy myös kaupungistumiseen liittyviin mielikuviin ja niiden kautta luodun yhteiskuntarakenteeseen. Tästä keskustelusta esimerkkinä toimii ”alueiden kosto” käsitteellä suomeen rantautunut akateemisen keskustelu, jonka ytimessä on havainto maaseutualueilla kasvavasta tyytymättömyydestä koko poliittiseen järjestelmään. On esitetty tämän tyytymättömyyden kanavoituvan populististen puolueiden äänestämiseen ja että äänestyskäyttäytyminen kumpuaa alueellisen taantumisen kokemuksesta. Ilmiötä hahmotettaessa olisi pyrittävä irtautumaan puoluepolitiikan kontekstista (populismin maantiede) ja ymmärrettävä että poliittisen toimintakyvyn, osallisuuden ja politiikkatoimien legitimiteetin maantieteellinen heikentyminen on kansallisen koheesion kannalta

huolestuttava ilmiö. Huolestuttavia ovat myös havainnot siitä mahdollisuus osallistua yhteiskunnalliseen päätöksentekoon - eli poliittisen toimijuus - koetaan maaseudulla ja kutistuvilla alueilla muuta maata heikompana. Ilmiön taustalla on epäilemättä myös aluepolitiikan heikko resurssointi ja kaupungistumisen vahvistuminen mutta myös politiikka ohjelmien ja poliittisen puheen rivien välistä luettavissa oleva ”ideaalikansalaisen malli” jolla on myös oma alueellinen ulottuvuus. Nykyisen ideaalikansalainen ja toivottava tuotannon tekijä on pääosin urbaani ”start up” yksilö erotuksena hyvinvointivaltion rakentamisen urbaaniin tehdastyöläiseen tai sitä edeltävään ajan maanviljelijään.

Aluepolitiikan ja hyvinvointipolitiikan konkreettisilla toimilla rakennetaan ja jaetaan hyvin- ja pahoinvointia mutta myös siihen liittyvällä narratiivilla ja mielikuvilla. Hyvinvointivaltion keskeinen eetos mahdollisuuksien tasa-arvosta ja universaaleista sosiaalietuuksista elää vahvana Suomessa eri väestöryhmien keskuudessa. Näin ollen puheenvuorot, joissa kyseenalaistetaan ”heikomman väestöaineksen lisääntyminen ” on oikeutetusti tuomittu julkisuudessa ja ne ovat johtaneet yksilötasolla poliittisen uran katkeamiseen ja ainakin marginalisoitumiseen. Kuitenkin aluepolitiikan osalta saa poliitikkojen taholta julkaista vahvasti maaseutualueita ja niillä asuvia ihmisiä syyllistäviä – ja kiistatta pahoinvointia tuottavia - kommentteja.

Näiden puheenvuorojen voidaan katsoa edustavan ns. ”omahyväistä urbanismia” ja on samalla syytä huomioida, että niiden sisältö ei ole juurikaan kytköksissä talous- tai aluemaantieteeseen. Julkista keskustelua on pitkään hallinnut puhe kaupungistumisesta megatrendinä. Tässä keskustelussa kaupungistuminen esitetään politiikan ulottumattomissa olevana luonnonvoimana. Tähän tarinaan liittyy usein kasautumisetujen lineaarisuus eli kaupunkien taloudellisen tehokkuus kasvaa niiden koon myötä. Empiirinen talousmaantieteellinen tutkimus ei juurikaan tue näitä julkiseen keskusteluun vakiintuneita argumentteja alueellisen keskittämispolitiikan kansantaloutta kasvattavasta vaikutuksesta. Aluepolitiikkaa vastustavat argumentit eivät myöskään ole sisäisesti loogisia ja koherentteja ensin todetaan, että ”pääkaupungin kasvu on koko suomen etu mutta jos samaan hengenvetoon esitetään kaiken alueellisten tulossiirtojen tahottomuutta ja lakkautusta. Erityisen ongelmallista on, jos nämä puheenvuorot esitetään yhdenvertaisuuden, tasa-arvon ja suvaitsevuuden nimissä.

On siis selvää, että alueellinen eriarvoisuus on suuri myös Suomessa merkittävä uhka. Monesti ulkoiset shokit nostavat esille pinnan alla kyteviä muutosvoimia ja siten korona aikana alkanut pääkaupunkiseudun kasvun heikentyminen voi viestiä isommasta muutoksesta ihmisten asumispreferensseihin. Aluepolitiikan tulee tukea sitä, että maallemuutolle luodaan edellytyksiä ja siten kokeilut mm. opintolainen mitätöinnistä ovat tervetulleita. Lisäksi monipaikkaisuuden merkitystä osana alue ja sosiaalipolitiikka tulee jatkossa selvittää. Nykyään tasapainoisen aluerakenteen puolesta on puhuttu myös turvallisuuspolitiikan nimissä. Tähän kaivataan resursseja ja on selvää että täydentävyys-periaatteen vastaisesti EU rakennerahastot ovat korvanneet kansallista resursseja maaseudun kehittämiseen ja yleiseen aluepolitiikan toteuttamisessa. Siten valtion tulisi ottaa laajempi kansallinen vastuu tasapainoisesta aluerakenteesta.

Tiivistetysti, aluepolitiikka tulee ymmärtää luonnolliseksi osaksi poliittista hallintaa - kuten myös sen vastustaminen tai tekemättä jättäminen. Hyvin ja pahoinvoinnin maantie-

dettä luodaan käytännön aluepolitiikalla myös sillä miten alueista – kaupungeista ja maaseudusta – puhutaan. Yhteiskunnallisen polarisaatiolla on monia jakolinjoja mutta alueiden eriarvoisuuden ja paikkaidentiteetin varaan muodostuvia ei pitäisi tietoisesti edistää.

## Tulevaisuuskysymyksiä - oikeudenmukainen kestävyysmurros ja hyvin- ja pahoinvoinnin uusjako?

Mitään yhteiskuntapoliittista keskustelua ei nykyään voi tai kannata tehdä ilman sen kytkemistä kestävyysmurroksen vaateeseen. Kestävyysmurros tarkoittaa kaiken ihmisen toiminnan sovittamista globaalin ekologisen kantokyvyn rajoihin ja se edellyttää syviä muutoksia kuluttamiseen, työhön ja asumineen ja energiantuotantoon. Siten sillä on merkittävä hyvin ja pahoinvointia uudelleen jakava - ja siten eriarvoisuutta joko kasvattava tai supistava - vaikutus.

Käyttökelpoinen kehys reilun kestävyysmurroksen tähtäävien politiikkatoimien arviointiin on laajalti käytetty jaottelu eri oikeudenmukaisuuden ulottuvuuksien kesken.

➢ Jako-oikeudenmukaisuus (distributive justice) eli miten luonnonvaroista koituvat hyödyt ja haitat jakautuvat;

➢ Tunnustava oikeudenmukaisuus (recognitive justice) eli eri osapuolten yhtäläisen arvokkuuden kunnioittaminen luonnonvaroihin liittyvissä kysymyksissä;

➢ Menettelytapojen oikeudenmukaisuus (procedural justice) eli ihmisten kuuleminen ja osallistaminen heitä koskevissa kysymyksissä;

➢ Hyvittävä oikeudenmukaisuus (restorative justice) eli kohtuuttomien, mutta välttämättömien haittojen hyvittäminen tai lievittäminen.

Tämä käsitteellinen erottelu auttaa kestävyyspolitiikan legitimiteetin eli sen hyväksyttävyyden hahmottamisessa. Tämä jaottelun sisältää ajatuksen, että kaikkien oikeudenmukaisuuden osa-alueiden pitää toteutua eikö puutetta jollain alueella ei voida kompensoida toisella. Esimerkiksi vaikka kestävyysmurroksesta aiheutuvat hyödyt jakautuvat tasan mutta menettelytapojen oikeudenmukaisuus ei toteudu niin resurssien jako koetaan ”armopaloiksi”. Samalla vaikka politiikkatoimien osallisuus varmistetaan (kuulemisilla ja lausunnoilla) ei tunne koetusta oikeudenmukaisuudesta toteudu jos itse aineelliseen resurssien jako ei mene lopulta tasan prosessin seurauksena. Edelleen osapuolten yhtäläisen arvokkuuden tunnustaminen ja kunnioittaminen mahdollistaa kaiken kestävyysmurrokseen tähtäävien poliittisten toimien hyväksyttävyyden.

Yleisesti sosiaalipolitiikan tutkijat esittävät, että pohjoismainen hyvinvointimalli talouskasvun ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden yhdistäjänä osoittautunut ainakin fossiilitalouden aikakaudella toimivaksi malliksi. Tällä hetkellä keskustelua käydään ekohyvinvointivaltiosta, joka onnistuu integroimaan ekologisen kestävyyden osaksi yhteiskuntamallia ja samalla irtautumaan pakkomielteestä jatkuvaan taloudellisen kasvuun. Nykyinen talousajattelu sen sijaan näkee taloudellisen kasvun reunaehtona ja vasta sen toteuduttua

voidaan tarkastella ekologisia ja planetaarisen kestävyyden kysymyksiä . Ekohyvinvointivaltion käsite sisältää ajatuksen sekä jatkuvan taloduellisen kasvun pakkomielteestä luopumisesta ja siten hyvinvoinnin ja yhteiskunnallisen kehityksen käsitteen päivittämisen.

Nämä kaksi ajatusta (jatkuvan taloudellisen kasvun vaateesta irtautumien ja hyvinvoinnin sekä kehityksen uudelleen määrittely) valtavirtaistuminen ovat keskeisessä roolissa kestävyysmurrokseen tähtäävien poliittiset ohjelmat ja avausten elinkelpoisuuden suhteen.

# Toimenpide ehdotuksia

## Hyvinvoinnin käsitteen päivittäminen ja ajankohtaisten mittareiden käyttöönotto

Suomessa on olemassa jo riittävästi aitoa koettu hyvinvointia mittaavaa tietovarantoa ja asiantuntemusta. Tämä tietokanta tulisi ottaa käyttöön osana politiikkatoimien vaikuttavuuden arviointia ja seurantaa.  Tämä mahdollistaisi aidon ja tarkemman tilannekuvan luomisen hyvin- ja pahoinvoinnista ja sen ajallisista muutoksista.

### Toimenpide ehdotus 1

Sosiaalista sekä ekologista hyvinvointia kuvaava aidon kehityksen indikaattori (GPI) tulisi ottaa kansallisella tasolla seurantaan myös Suomessa. Sektoritutkimuslaitosten kuten Luonnonvarakeskus, Ympäristökeskus, Tilastokeskuksen sekä Terveyden ja Hyvinvoinnin laitosten valmius ja resursointi aineiston tuottamiseksi tulisi selvittää.

### Toimenpide ehdotus 2

Kansalaisten subjektiivista ja psykologista hyvinvointia kuvaava ”seurantaikkuna” tulisi ottaa käyttöön myös Suomessa. Tämä mahdollistaisi paremman ja reaaliaikaisemman eri väestöryhmiin kohdistuvien politiikkatoimien seurannan ja vaikuttavuuden arvioinnin.

## Aluepolitiikan kunnianpalautus ja uudelleen resursointi

Ihmisryhmien ja alueiden välinen eriarvoisuus ja polarisaatio on Suomessa keskeinen hyvinvointi vähentävä ja pahoinvointia lisäävä tekijä, joka uhkaa kansallista toimintakykyä ja resilienssiä. Tähän vastaaminen vaatii sekä aluepolitiikan ja kehittämisen vahvempaa resursointia mutta myös muutoksia aluepolitiiseen puheeseen ja mielikuvien rakentamiseen.

### Toimenpide ehdotus 1

Julkisten rahavirtojen alueellisen selvittämisen pohjalta tulee luoda mekanismeja, jotka tähtäävät tasapainoisempaan aluerakenteeseen. Kansallista julkista rahoitusta ja poliittista ohjausta tasapainoisesta aluekehityksestä tulisi vahvistaa.  Tätä tukevia pilotointien

kuten alueellisen opintolainahyvityksen kokeilu tulee edelleen toteuttaa. Yhdyskunta rakenteen ja asuntokannan tulisi myös olla valmiina vastaamaan korona aikakaudella alkaneeseen maaseutumaisten asumispreferenssien kasvuun.

**Toimenpide ehdotus 2**

Aluepolitiikan kunnianpalautukseen liittyy aluepolitiikan tunnistaminen poliittiseksi eli politiikan vaikutuspiirissä olevaksi yhteiskunnan ominaisuudeksi eikä sen ulkopuolella olevaksi luonnonvoimaksi. Tätä ymmärrys mahdollistaa tunnistamaan negatiivisen kehityskulun, jossa kaupungin ja maaseudun välistä vastakkainasettelua hyödynnetään ja osaltaan myös rakennetaan poliittisessa puheessa. Tällaiset puheenvuorot ovat osaltaan heikentämässä kansallista koheesiota ja luomassa väestöryhmien sekä alueiden välistä vastakkainasettelua. Siten poliittisessa puheessa tulisi pidättäytyä identiteettipolitiikan soveltamista kaupungeille ja maaseudulle ominaisten elämäntapojen ja elinkeinojen välille.

## Lopuksi

Kysymys siitä ovatko hyvin- ja pahoinvointi Suomessa lisääntymässä tarkentuu, kun huomioon erottelut objektiivisen ja subjektiivisen hyvinvoinnin välillä. Koettu hyvinvointi ei ole keskimääräisesti muuttunut viime vuosikymmeninä, mutta väestöryhmien väliset erot on jonkin verran kasvaneet. Moniulotteinen myös materiaalista vajetta ja taloudellista niukkuutta sisältävä pahoinvointi on lukumääräisesti lisääntynyt ja keskittynyt jo entisestää haavoittuvassa asemassa olevalle väestöryhmälle. Voidaan myös sanoa psykologisen pahoinvoinnin lisääntyneen koko väestötasolla yleisen epävarmuuden kasvun, ennustettavuuden heikentymisen ja positiivisten tulevaisuusvisioiden puutteen vuoksi. Samalla nykyinen polarisaatiokehitys ja ”kuplaantuminen” ja tätä kehitystä hyödyntävä ja ruokkiva identiteettipolitiikka heikentää yhteiskunnan koheesiota ja lisää pahoinvointia koko yhteiskunnan tasolla.

Hyvin ja pahoinvoinnissa on yksikertaisimmillaan yhteiskunnallisten resurssien jakautumisesta eri väestöryhmien ja aluein kesken. Materiaalisen jaon lisäksi kyseessä on riskien sekä mahdollisuuksien kasautumisesta mutta myös julkisessa ja poliittisessa keskustelussa jaettavasta tunnustuksesta, osallisuudesta ja kunniasta. Huonovointisuuden kokemuksen selittyvät taloudellisen niukkuuden lisäksi myös pitkälti vajeissa jälkimmäisessä. Toisin kuin aineellisia rajattuja resursseja jaettaessa hyväksymisen, osallisuuden jakaminen ei ole nollasummapeliä. Tunne osallisuudesta ja oikeudenmukaisuudesta ja sen varaan rakentuva luottamus yhteiskuntaan sekä sen instituutioihin on myös tulevaisuudessa tärkeä taloudellinen tuotantotekijä ja yhteiskunnallisen ja yksilöllisen resilienssin lähde.

Siten politiikkatoimien tulisi entistä enemmän pyrkiä niiden oikeudenmukaisuuteen ja tämä vaatimus korostuu erityisesti kestävyysmurroksen aikaudella, joka muokkaa yhteiskunnan toimintoja ja rakenteita suuresti. Politiikka toimien tulisi keskittyä tulojen menetysten kompensointiin konkretian tasolla. Kuitenkin samalla poliittisessa puheessa tulisi kaikin voimin pyrkiä jo nykyisten vastakkainasettelun hyödyntämistä ja voimistamista. Vaikka poliittinen ja sosioekonomisen polarisaatio ei ole samalla tasolla kuin esimerkiksi Yhdysvalloissa ei Suomi ole immuunia tätä rakentaville voimille. Näin ollen poliittinen

vastuu pahoinvoinnin lisääntymisestä kuuluu konkreettisille politiikkatoimille ja niiden vaikuttavuudella mutta myös politiikassa esitetyille puheenvuoroille ja keskusteluilmapiirille.

On tärkeää ymmärtää, että kestävyysmurros ei voi demokratiaan perustuvissa yhteiskunnissa tapahtua muutoin kuin siten että se koetaan oikeudenmukaiseksi ja siihen tähtäävät politiikkatoimet oikeutetuksi. Kansaväliset esimerkit osoittavat, että jos kestävyysmurrokseen liittyviä toimet koetaan epäoikeudenmukaisiksi valtaan äänestetään liikkeitä, jotka eivät pyri parantamaan toimien oikeudenmukaisuutta vaan sen sijaan kieltävät kestävyysmurroksen vaatimuksen taustalla olevat tieteelliset tosiasiat kategorisesti. Kuitekin suurin osa kansalaisista osa suhtautuu kestävyysmurroksen ja elämänlaadun vaihtosuhteeseen pragmaattisesti. Tässä ajattelussa kestävyysmurroksen tarve tunnustetaan mutta sen koetaan vaativan liian suuria uhrauksia, jotka kohdistuvat yksilöiden ja kotitalouksien elämänlaatuun ja hyvinvointiin. Tämän ajatuksellisen esteen purkamisessa auttaa käsitteellinen erottelu koettuun ja taloudelliseen hyvinvointiin. Kestävyysmurroksen edellyttää materiaalisen kulutuksen vähentämistä mutta etenkin keskiluokan osalta se ei tarvitse vähentää koettua hyvinvointia vaan sen sijaan se voi lisätä sitä merkityksellisyyden osallisuus kokemusten kautta.

Jos hyvinvoinnin käsitettä pystytään päivittämään ja avaamaan julkisessa ja poliittisessa keskustelussa niin kestävyysmurroksen uhka hyvinvoinnille häviää. Tämä taas vahvistaa kestävyysmurrokseen tähtäävien toimien legitimiteettiä. Samalla on syytä toteuttaa ajantasaisten koetun hyvinvoinnin indikaattoreiden sekä ekologisen kestävyyden huomioivien mittareiden ottaminen politiikkatoimien seurantavälineiksi. Tällöin on mahdollista rakentaa tulevaisuusvisioita, joissa taloudellinen toiminta tapahtuu planeetan kestokyvyn rajoissa ja hyvinvointi rakentuu muuhun kuin fossiilitalouteen pohjaavien luonnonvarojen käytön varaan.